

Over de taal van Hardenberg

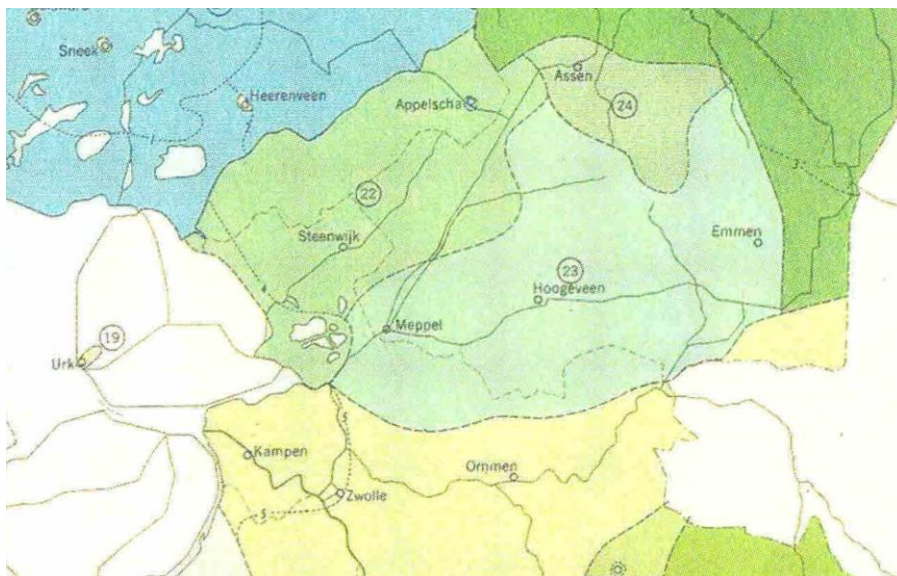
De taal van Hardenberg: Sallands

Hieronder is een klein gedeelte van de streektaalkaart te zien die Jo Daan in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*. Het groene gebied met nr. 22 is het gebied waar Stellingwerfs gesproken wordt, in gebied 23 (ook groen) Zuiddrents.

Let wel: het Stellingwerfse gebied omvat niet alleen de Friese Stellingwerven maar loopt door in Noordwest-Overijssel tot aan het Meppelerdiep; het Zuiddrents is ook grensoverschrijdend: ook het Staphorsts hoort er bijvoorbeeld bij.

In het lichtgele gebied, waarin Kampen, Zwolle en Ommen als plaatsen worden genoemd, wordt een variant van het Nedersaksisch gesproken die Daan Gelders-Overijssels noemde, en waarvoor we in Overijssel we meestal de term Sallands gebruiken.

Hardenberg ligt net ten zuiden van de grens tussen het Sallandse en het Zuiddrentse gebied.

Wat houdt dat in, dat de taal van Hardenberg Sallands genoemd wordt?

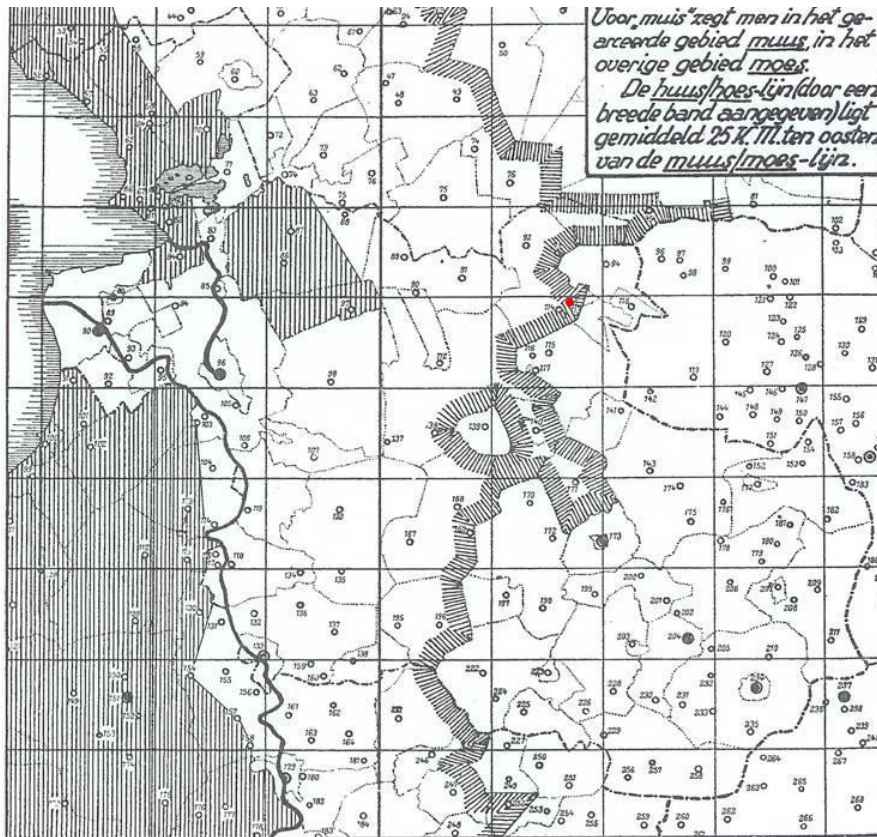
Een van de kenmerken van het Sallands ten opzichte van het Zuiddrents is dat de verkleinwoorden gemaakt worden *met* klinkerwisseling. Dat was voor Jo Daan het criterium op grond waarvan zij de grens tussen het Sallands (Gelders-Overijssels) en het Zuiddrents heeft getrokken. Het Sallands van bijv. Ommen heeft dus verkleinwoorden *met* klinkerwisseling:

Sallands	Zuiddrents	Nederlands
<i>hond - huntien</i>	<i>hond - hontien</i>	<i>hond - hondje</i>
<i>kop - köppien</i>	<i>kop - koppien</i>	<i>kop - kopje</i>
<i>zak - zäckien</i>	<i>zak - zakkien</i>	<i>zak - zakje</i>

In Hardenberg zegt men tegenwoordig: *huntie*, *köppie*, *zäckie*, zonder de slot-*n* van de verkleinwoorduitgang.

De huus-hoes-grens

Op de kaart die hieronder is afgedrukt, is Hardenberg met een rode stip aangegeven. Deze kaart van G.G. Kloeke, die al heel lang geleden is getekend en die verscheen in een artikel van zijn hand in 1931, laat zien waar in Overijssel *huus* en waar *hoes* wordt gezegd. De grens loopt min of meer tussen Twente en Salland, en Hardenberg ligt nog net in het *huus*-gebied.

De huus-hoes-kaart. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 840

Deze situatie is niet veranderd: door de Hardenberger informanten van het *Woordenboek van Overijssel* is meestal *huus* opgegeven, een enkele keer *hoes*.

Nog een grens

In de buurt van Hardenberg ligt nog een aansprekende grens, nl. de grens tussen het gebied waar niet *eten* maar *etten* gezegd wordt, en het *èten*-gebied. Op de kaart hieronder is de rode stip Hardenberg.

Ook deze kaart is al heel oud. Hier is wel wat veranderd: in Dedemsvaart *èet* ze allang niet meer, maar *eet* ze tegenwoordig. Maar in Hardenberg en Gramsbergen *et* ze nog altijd! Hardenberg sluit aan bij het zuidelijk Sallands-Twentse gebied waar veel meer korte klinkers worden gehoord dan in het westen en noorden van de provincie. Niet alleen in *etten*, maar ook bijv. in *kokken* 'koken', *venne* 'veen' etc. In Dedemsvaart zegt men *koken*, *veen*.

Gedeelte van de kaart van het woord "eten". Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer 1931, p. 833

Een passage uit het cursusboek van de *Cursus Noordoost-Overijsselse Taal en cultuur*:

Neemt nou het woord 'peper' 'n Hardenbarger zeg pepper, een Baolder pröt over pöpper en in Lutten zegt ze peeeper!

Het noordelijker, nabij Slagharen gelegen Lutten heeft in *peper* dus de *ee*-klank, terwijl in Hardenberg nog de *e* wordt gehoord.

Uit de woordenschat van Hardenbarg

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnetjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Wi'j mossen met een emmertie naar de bureen om stoetekösten en overgebleven jappel te halen.*
2. *Krieg 'n stoel!*
3. *Weiger op de biene staan.*
4. *Lopen as 'n kippe din 't ei niet kwiet kan.*
5. *Hi'j hef 't zaand onder de nagels en 't vee onder de pette.*

Verder lezen/studeren

Enkele woorden en zinnen die in dit stuk zijn genoemd, komen uit het cursusboek van de *Cursus Noordoost-Overijsselse Taal en cultuur*, die door de IJsselacademie in de gemeente Hardenberg werd georganiseerd in de jaren 2005 en 2006. Ander materiaal is gehaald uit het *Woordenboek van Overijssel*, waarin ook veel Hardenbergs materiaal te vinden is.

De Werkgroep dialect van de Historische vereniging Hardenberg en Omgeving stelde enkele aardige bundeltjes samen:

Ik kenne 'n heel mooi liedtie. Riempies en gezegden uut grootmoeders tied (1999), en, op naam van enkele werkgroepleden:

Luisman-de Jonge, J. H. Reinders en H. Renkema-Spijkers, *Dauweln met dialect* (2004).

Bekende Hardenberger schrijvers zijn:

Hendrik van Laar (1878-196?): schreef behalve in de streektaal ook veel in het Nederlands; C. Lina schonk in het tijdschrift *Rondom den Herdenbergh* in de jaren 1992-1993 aandacht aan deze auteur;

Roel Gritter: was de drijvende kracht achter de Dialectkring De Vechtstreek (1988-1992), en schrijft moderne verhalen en gedichten.

De taal van Lutten is een project dat de taal van Lutten en omstreken op de kaart wil zetten en vooral bedoeld is voor Luttenaren die hun taal in stand willen houden. Op de site <http://www.detaalvanlутten.nl> is ook de rubriek *Taalwiezer Lutters* opgenomen, met naam- en werkwoorden, uitspraak, eigenaardigheden in 't Luttens etc.

Oplossingen:

1. Wij moesten met een emmertje naar de burens om broodkorsten en overgebleven aardappels te halen.
2. Pak 'n stoel!
3. Onvast op de benen staan.
4. Ijsberen.
5. Hij bezit weinig.